

Rapport fra prosjektet

Felles løft for tidlig innsats i

Hallingdal – steg 2 overgang barnehage - skole

Anne Aglen Brendmoe, Statped og Wenche E. Olsen,
Gol kommune, 2015

Innhold

Innhold	2
1 Forord	4
2 Innledning	5
3 Sammendrag av rapporten	5
4 Prosjektets oppbygging og mål	6
4.1 Oversikt over de ulike stegene i Prosjektet Felles løft for tidlig innsats i Hallingdal	6
4.2 Antall involverte aktører	7
4.3 Overordnede mål for prosjektet	7
4.3.1 Resultatmål	7
5 Gjennomføring i henhold til prosjektplan	8
5.1 Oversikt over de 3 samlingene arrangert i prosjektets steg 2: overgang barnehage – skole	8
6 Prosjektorganisering og innhold	9
7 Økonomi	11
8 Oppsummering av resultater	12
8.1 Resultatmål	12
8.1.1 Snittalder for tilmelding til PPT er lavere enn pr. 1. januar 2011?	12
8.1.2 Det er utarbeidet en forpliktende kommuneplan med rutiner for overgang barnehage – skole. Kommunal plan for overgang barnehage – skole blir politisk behandlet i løpet av 2014	12
8.1.3 Spes.ped.-permen er revidert i forhold til overgang barnehage-skole innen desember 2014.....	12
8.1.4 Overgang fra barnehage til skole for skolestartere med særskilte behov blir gjennomført slik det er beskrevet i spes.ped.permen.	12
8.2 Ressursgruppen	12
8.3 Arbeid med handlingsplanene	13
8.4 Utviklingsarbeidet og ressurspersonenes rolle	14
8.5 Ståstedsanalyse	15
9 Evaluering av måloppnåelse for kommunene i Hallingdal	15
9.1 Hovedmål: Alle involverte bidrar til et helhetlig opplæringsløp fra barnehage til skole.....	16
9.2 Hovedmål: Tryggere og mer forutsigbar skolestart for det enkelte barn og deres foresatte	16
9.3 Delmål: Det er felles forståelse for at skole og barnehage bygger på hverandres arbeid med språk og sosial utvikling tilpasset det enkelte barn	16
9.4 Delmål: Det er felles forståelse for at skolen bygger på barnehagens arbeid med sosiale ferdigheter knyttet til det enkelte barn.....	17
9.5 Delmål: Foreldrene er aktive i overgangsprosessen.....	17

9.6	Delmål: Det er etablert felles forståelse for at å styrke barnets skoleparathet, det vil si å styrke barnets pågangsmot, selvtillit, nysgjerrighet, trygghet og tro på egne evner	18
9.7	Delmål: Kunnskap om barnet sikres gjennom tverrfaglig samarbeid mellom involverte parter knyttet til overgang.....	18
9.8	Delmål: Sikre tverrfaglig samarbeid knyttet til overgang.....	19
9.9	Delmål: Kjennskap til tiltak på system – og individnivå for å sikre en trygg overgang for skolestartere med særskilte behov	19
9.10	Delmål: Det er utviklet gode rutiner for informasjonsflyt knyttet til enkeltbarn og barnegrupper ved overgangen fra barnehage til skole som involverer foreldre og aktuelle samarbeidspartnere	19
10	Samlingenes innhold og gjennomføring	20
11	Helsestasjon	21
12	PPT	21
13	Barnevernstjenesten	21
14	Kritiske suksessfaktorer	22
15	Fra prosjekt til drift	22
16	Vedlegg 1 - 12.....	24

1 Forord

Alle barn fortjener bevisste og reflekterende voksne som ser barnet i et helhetsperspektiv i barnehagen, overgangen til skolen og videre gjennom skolegangen. Prosjektet Felles løft for tidlig innsats har tre steg. I steg 1 var det vekt på språklig og sosial utvikling i barnehagen (rapport 2013), steg 2 har hatt fokus på overgangen mellom barnehage og skole med vekt på hva som er viktig ved overgangen og forberedende lese- og skriveopplæring og steg 3 for skolen vil legge vekt på språkvansker (start høst 2015). Dette gir ansatte ny kunnskap som er med på å skape trygge og motiverte barn klar for ny læring. Stortingsmelding nr. 16 «... og ingen stod igjen. Tidlig innsats for livslang læring» var utgangspunkt for prosjektene. Hovedmålet i steg 2 var at ansatte i barnehage, skole, helsestasjon og PP-tjenesten sammen skal bidra til et helhetlig opplæringsløp fra barnehage til skole og til en trygg og forutsigbar skolestart for det enkelte barn og deres foresatte.

Samarbeidet mellom de involverte parter er blitt tydelig styrket gjennom prosjektet. Det har ført til at spesielt ansatte i barnehage og skole har fått betydelig mer kunnskap om hverandres arbeidsoppgaver og ført til økt læring om leik i barnehagen for skoleansatte og starten på lese- og skriveopplæringen for barnehageansatte. Ansatte ved helsestasjon har også fått denne innsikten, men har ikke opplevd all ny kunnskap som relevant for egen arbeidssituasjon. PPT har vært en aktiv samarbeidspart i prosjektet for å skape en enda bedre overgang for barn med spesielle behov. Alle parter har vært med på å skape en ny plan for overgang mellom barnehage og skole der det også er lagt vekt på å legge spesielt til rette for barn med flerspråklig bakgrunn og barn som trenger spesiell tilrettelegging for å få en optimal læring og start på skoleløpet. Dette har også vært med på å styrke det tverrfaglige samarbeidet ytterligere i Hallingdal.

Prosjektet har gitt et kunnskapsløft for alle barnehagene og skolene i hele Hallingdal som har barn innenfor alderen 3 – 10 år. Alle kommunene har hatt felles ressursgrupper med ansatte både fra barnehage, skole, helsestasjon og PPT. Arbeidet i ressursgruppene har i hovedsak arbeidet med utvikling av de nye kommunale planene for overgang barnehage - skole. I tillegg til forelesninger har det vært gruppearbeid med kunnskapsdeling på tvers av kommunene for å få maksimal utnyttning av kunnskapen som den enkelte kommune innehar.

Ståstedsanalysene og evaluering fra den enkelte kommune viser at personalet i barnehagene har vært den av faggruppene som har fått mest utbytte av prosjektet så langt. Det handler nok i stor grad om at prosjektet er steg 2 for barnehagene, mens skolene får den grunnleggende kompetanse som barnehagene hadde i steg 1 i steg 3. Likevel er alle grupper veldig fornøyd med gjennomføring av prosjektet og fornøyd med at politikerne i de seks kommunene har vedtatt ny kommunal plan for overgang barnehage – skole til beste for barnehage- og skolebarn i Hallingdal. Ansatte i barnehagene og skolene har lagt ned mye arbeid i samarbeid med helsestasjon og PPT som har gitt et stort faglig løft i disse to årene som steg 2 har vart. Dette bygges videre på i steg 3 for skolene, helsestasjon og PPT, og for barnehagene er det grunnlag for videreføring av utviklingsarbeid i KUPP (kompetanseutvikling av pedagogiske prosesser).

Prosjektgruppen vil gi en stor takk til alle som har vært med på å bidra med kunnskap fra Statped sørøst.

Hallingdal, juli 2015 Wenche E. Olsen, Prosjektleder Hallingdal

2 Innledning

Dette er rapport nummer to basert på prosjektet Felles løft for tidlig innsats i Hallingdal. Denne rapporten er basert på prosjektets steg 2; overgangen fra barnehage til skole. Den er en oppsummering av barnehagenes og skolenes egne rapporter, av de kommunale rapportene (som er vedlagt) og av rapportene fra involverte ansatte ved helsestasjonene og PP-tjenestene i regionen. Den er forfattet av Anne Aglen Brendmoe, Statped sørøst og Wenche E. Olsen, Gol kommune, men innholdet er bearbeidet og godkjent av en samlet prosjektgruppe.

3 Sammendrag av rapporten

Felles løft for tidlig innsats er både tittelen på prosjektet og prosjektets uttalte mål. Tidlig innsats er her forstått som innsats på et tidlig tidspunkt i barnets liv, og tidlig inngripen om problemer oppstår og/eller avdekkes i førskolealder jf. St. meld. nr. 16 2006-2007...og *ingen sto igjen* s. 10). Overordnet mål for steg 2 overgang barnehage – skole har vært tidlig innsats knyttet til overgangen mellom barnehage og skole, gjennom å styrke *et helhetlig opplæringsløp* fra barnehage til skole og bidra til en enda *tryggere og forutsigbar skolestart* for det enkelte barn og deres foresatte.

Tidlig innsats er styrket i kommunene i Hallingdal

Basert på en gjennomført ståstedsanalyse¹ og lokale evalueringer ved hver enhet som har deltatt i dette prosjektet mener vi det er god grunn til å mene at tidlig innsats er styrket i Hallingdal. Faktorer som er med på å støtte opp under en slik påstand er følgende:

- Fagpersoner (ansatte pedagoger i skole og barnehage) har økt kunnskap om lekens betydning for læring og utvikling, og økt kunnskap om språkets betydning for lese- og skriveopplæring.
- Det er klart økt felles forståelse for betydningen av at skole og barnehage bygger på hverandres arbeid med alle barns språkutvikling og utvikling av sosiale ferdigheter tilpasset det enkelte barn.
- Samtlige barnehager med tilhørende lokal(e) skole(r) har etablert eller videreført et systematisk samarbeid mellom enhetene.
- Alle kommunene har utviklet / videreutviklet en kommunal plan for overgang barnehage – skole.
- Gjennom utvikling av en ny kommunal plan for overgangen fra barnehage til skole, mener de ansatte at følgende er blitt vesentlig styrket ved overgangen:
  - Foreldrene er mer aktive deltakere i overgangsprosessen blant annet gjennom flere møtepunkter med både barnehage og skole.

---

¹ Ståstedsanalyse gjennomført 2014, vedlegg nr. 1

- Det er utviklet gode rutiner, som ivaretar taushetsplikten, for informasjonsflyt knyttet til enkeltbarn og barnegrupper ved overgang fra barnehage til skole som involverer foreldre og aktuelle samarbeidsparter.
- Det er lagt inn flere tiltak i plan for overgang som skal bidra til at skolestarteren er mer kjent med skolen som læringsarena før skolestart, blant annet gjennom besøksordninger, fadderordninger og felles aktivitetsdager for førsteklassinger og skolestartere (siste året i barnehagen).
- Kunnskap om barnet sikres gjennom tverrfaglig samarbeid mellom involverte parter knyttet til overgang.
- Det tverrfaglige samarbeidet knyttet til overgang er styrket, spesielt er helsestasjonene trukket mer inn ved overgangen for skolestarterne og deres foreldre.
- Ansatte i barnehage og skole har økt kjennskap til tiltak på system- og individnivå for å sikre en trygg overgang for skolestartere med særskilte behov.
- Prosjektets steg 2 var en nødvendig og viktig oppfølger for barnehagenes steg 1.

4 Prosjektets oppbygging og mål

Felles løft for tidlig innsats er et tverrfaglig og tverrkommunalt prosjekt. Alle de 6 kommunene i Hallingdalsregionen er involvert i prosjektet, og samtlige ansatte i alle barnehagene og skolene, både offentlige og private. Utvalgte ansatte ved helsestasjonene i alle kommunene deltar også, samt utvalgte ansatte ved PPT. Barnevernstjenesten var invitert inn som aktiv aktør i prosjektets steg 2, deres bidrag var å presentere seg under en av samlingene.

Prosjektet gjennomføres i 3 steg: Steg 1 – Barnehage, steg 2- Overgang barnehage – skole, og steg 3 – Skole. Denne rapporten gjelder steg 2 i prosjektet, og inkluderer samtlige barnehager og barneskoler i regionen, ansatte ved PPT og ansatte ved helsestasjonene. Samtidig som denne sluttevalueringen gjennomføres, videreføres prosjektet i steg 3 - Skole. For nærmere informasjon om steg 3 - skole vises det til «Prosjektplan for Felles løft for tidlig innsats i Hallingdal, steg 3 skole».

Rådmannsgruppen i Hallingdal godkjente prosjektet ved å undertegne samarbeidsavtale med Øverby kompetansesenter (nå Statped sørøst) i juni 2010, og prosjektperioden har etter dette blitt forlenget to ganger, senest i 2014.

Prosjektet er organisert med lokal prosjektgruppe, styringsgruppe (representanter fra alle kommunene i Hallingdal og statped) og referansegruppe (Fagutvalget for oppvekst og utdanning i Buskerud).

4.1 Oversikt over de ulike stegene i Prosjektet Felles løft for tidlig innsats i Hallingdal

Prosjektets ulike steg	Involverte aktører
Felles løft for tidlig innsats steg 1: Barnehage	Ansatte i barnehage, PPT, helsestasjon og barnevern

Felles løft for tidlig innsats steg 2: Overgang barnehage – skole	Ansatte i barnehage, skole, PPT og helsestasjon
Felles løft for tidlig innsats steg 3: Skole	Ansatte i skole, PPT og helsestasjon

Tabelloversikt over de 3 stegene i prosjektet.

For nærmere informasjon knyttet til oppbyggingen av hele prosjektet vises det til prosjektplanen.

I dette prosjektet har det vært lagt stor vekt på å etablere et felles kompetansegrunnlag hos ansatte i barnehagene, skolene, PPT, helsestasjon og barnevernstjenesten. Kompetansehevingen har hatt et særlig fokus på områdene tverrfaglig samarbeid, språkutvikling, den første lese-skriveopplæringen og sosial utvikling ved skolestartalder, noe som også er i tråd med sentrale føringer og prioriteringer (St. meld. Nr. 41 (2008-2009) *Kvalitet i barnehagen* og St.meld. nr. 16 (2006-2007) «... og ingen stod igjen. Tidlig innsats for livslang læring»).

For ansatte i barnehagene og skolene har det vært ekstra fokus på å styrke personalets kompetanse på generell og avvikende utvikling når det gjelder språk og sosial kompetanse, men også å styrke den pedagogiske kvaliteten på overgangen fra barnehage til skole, og bedre rutinene for oppfølging av barn personalet undrer seg over når det gjelder språklig og/eller sosial utvikling.

4.2 Antall involverte aktører

Totalt har det vært 6 kommuner, 31 barnehager, 15 skoler som har deltatt aktivt i dette prosjektet. Det utgjør til sammen 510 ansatte og 1915 barn. I tillegg kommer ansatte i kommuneadministrasjonen, PPT, helsestasjon, til sammen ca. 40 stykker.

Under samlingene har det hver gang deltatt rundt 100 ansatte i barnehage, skole, helsestasjon og PPT. Disse har vært direkte involvert i kompetansehevingen og i gjennomføringen av utviklingsarbeid i egen barnehage / skole / kommune.

4.3 Overordnede mål for prosjektet

- Alle involverte parter bidrar til et helhetlig opplæringsløp fra barnehage til skole.
- Alle involverte parter bidrar til en trygg og forutsigbar skolestart for det enkelte barn og deres foresatte.

4.3.1 Resultatmål

- Snittalder for tilmelding til PPT er lavere enn pr. 1. januar 2011?
- Det er utarbeidet en forpliktende kommuneplan med rutiner for overgang barnehage – skole. Kommunal plan for overgang barnehage / skole blir politisk behandlet i løpet av 2014
- Spes.ped.-permen er revidert i forhold til overgang barnehage-skole innen desember 2014
- Overgang fra barnehage til skole for skolestartere med særskilte behov blir gjennomført slik det er beskrevet i spes.ped.permen.

For mer detaljert beskrivelse av målene i prosjektet vises det til prosjektplanen for steg 2 overgang barnehage – skole. Vi vil i de følgende kapitlene redegjøre for prosjektets gjennomføring og måloppnåelse i henhold til prosjektplanen for denne delen av prosjektet.

5 Gjennomføring i henhold til prosjektplan

Prosjektplanen ble endelig godkjent av styringsgruppa i februar 2013. Alle kommunene fikk planen politisk godkjent i løpet av sommeren 2013².

Prosjektet er gjennomført i henhold til prosjektplan. Det er gjennomført 2 samlinger à tre dager i 2013 og en dagssamling i 2014. I tillegg ble det gjennomført en dagssamling ved oppstart av prosjektet om taushetsplikt. Dette var utenom prosjektplanen, men det var viktig å gjennomføre for å ha felles bakgrunnskunnskap om temaet i det videre samarbeidet.

5.1 Oversikt over de 3 samlingene arrangert i prosjektets steg 2: overgang barnehage – skole

Samling	Tema	Forelesere
Samling 1	Rammer og system for implementering av ny kunnskap og ny praksis. Utviklingsarbeid, holdningsarbeid og kultur for læring og utvikling i det voksne fellesskapet	Prosjektansvarlig Anne Aglen Brendmoe, Statped sørøst
	Systematisk språkstimulering i barnehage og skole, med særlig vekt på flerspråklige barn	Erik Amundsen og Renate Gåsvik, prosjektledere Språkløftet og Utviklingsprosjektet i Trondheim kommune
	Språk-, lese- og skriveutvikling fra barnehagen og over i skolen. Tiltak og aktiviteter	Inger Jahre og Gro Narten Markestad, Statped sørøst
	Erfaringsutveksling knyttet til kommunalt arbeid med å utvikle en kommunal plan for overgang fra barnehage til skole	Øivind Svendsen, rektor Auli skole og Mona Andersen leder for Nes PPT/PT, Akershus
	Tverrkommunal erfaringsdeling på tvers av Hallingdal	Tverrkommunalt gruppearbeid
Samling 2	Foreldresamarbeid ved overgang fra barnehage til skole. Rutiner, ansvarsfordeling og informasjonsutveksling	Gro Narten Markestad, Statped sørøst

² Prosjektplan Felles løft for tidlig innsats steg 2 overgang, vedlegg nr. 2

	Lekens betydning for utvikling av sosiale ferdigheter	Cand.psych. phd. lektor Ditte Alexandra Winther-Lindqvist ved Danmarks pedagogiske universitet
	Overgang fra barnehage til skole for barn med behov for spesialpedagogisk støtte	Gro Narten Markestad, Statped sørøst
	Presentasjon av skolehelsetjenesten / helsestasjonen	Marry Viljugrein, leder Hemsedal helsestasjon
	Presentasjon av Hallingdal barneverntjeneste	leder Lars Even Olsen
	Presentasjon av PPT og OT nedre Hallingdal IKS	Vigdis Melvold, PPT / OT nedre Hallingdal
	PPT og overgang fra barnehage til skole	
Samling 3	Implementering av kommunal plan for overgang barnehage – skole ved Klepp kommune	Åse Kyllingstad Hatteland og Grete Kristoffersen fra Klepp kommune
	Tverrkommunalt samarbeid med gjennomgang av kommunenes nye planer for overgang, problemstillinger og innspill knyttet til de nye planene	Tverrkommunalt gruppearbeid

Tabell med oversikt over samlingene

Samtlige kommuner har gjennomført utviklingsarbeid basert på utarbeidede handlingsplaner. Prosjektet har gjennomført to ståstedsanalyser med høy deltakelse (henholdsvis 341 og 222 besvarelser), og samtlige prosjektgruppemøter er blitt gjennomført.

Det er gjennomført 18 prosjektgruppemøter og 5 styringsgruppemøter.

PPT har hatt rollen som enten drøftingspart eller samarbeidspart avhengig av de kommunale utviklingsarbeidenes organisering og innhold i forhold til utvikling av kommunal plan for overgangen, med særlig fokus på overgangen for barn med særskilte behov.

Barnevernet presenterte tjenesten sin under en av samlingene, men har ellers ikke deltatt i dette steget av hovedprosjektet.

6 Prosjektorganisering og innhold

Prosjektet *Felles løft for tidlig innsats steg 2 overgang barnehage – skole* er en videreføring av prosjektet *Felles løft for tidlig innsats steg 1 barnehage* som ble gjennomført i perioden januar 2010 til april 2013. De som har deltatt i steg 2 overgang barnehagen - skole var barneskolene, barnehagene, PPT og helsestasjonene.

Prosjektet har vært forankret på rådmannsnivå gjennom en samarbeidskontrakt mellom Statped og Hallingdalsregionen, som ble underskrevet av samtlige rådmenn og direktør ved Statped sørøst. Dette har bidratt til å gi prosjektet legitimitet for bruk av tid og ressurser, og bidratt til å forankre prosjektet i kommunene.

Styringsgruppen for steg 2 overgang barnehage – skole ble valgt ut av rådmann i hver kommune. Styringsgruppen har hatt overordnet ansvar knyttet til økonomi, godkjenning av planer og søknader om eksterne midler. Hver kommune har hatt sin representant, i tillegg har det vært en representant fra Statped og prosjektansvarlig fra Statped med møterett. Styringsgruppen har bidratt til at prosjektet i steg 2 har fått tildelt skjønnsmidler.

Følgende personer har vært i styringsgruppen for steg 2:

- Eldgrim Springgard, kommunalsjef i Ål kommune, er leder og kontaktperson mellom styringsgruppe, prosjektgruppe og Statped sørøst
- Wenche E. Olsen, avdelingsleder Gol barnehage, Gol kommune, prosjektleder steg 2 Overgang
- Inger–Lise H. Blakstad, kultur- og oppvekstsjef Hol kommune
- Gunn Berit M. Nergård, kultur- og oppvekstsjef, Hemsedal kommune
- Hanne Brunborg, kommunalsjef, Nes kommune
- Siv Merethe Glesne, enhetsleder helse, Flå kommune
- Astrid Myro Rust, styreleder PPT og OT for nedre Hallingdal IKS, og kontaktperson mellom referansegruppe og styringsgruppe
- Lise Kristoffersen, representant fra Statped sørøst (avdelingsleder for hørsel)

Møterett:

- Anne Aglen Brendmoe, Statped sørøst, faglig ansvarlig for prosjektet
- Lars Even Olsen, leder for Hallingdal barnevernteneste

Statped, ved prosjektansvarlig Anne Aglen Brendmoe, har hatt det faglige ansvaret for prosjektet. Hallingdalsregionen har hatt ansvaret for praktisk gjennomføring og tilstrekkelig ressurstilgang for å kunne gjennomføre prosjektet innen avtalte rammer.

Prosjektgruppen har vært satt sammen av kommunale ledere eller rådgivere med myndighet til å ta beslutninger for barnehagene og skolene i de ulike kommunene, ledere ved begge PP-tjenestene, en representant for helsestasjonen, i tillegg til to representanter fra Statped. Prosjektleder i Hallingdal var Wenche E. Olsen, avdelingsleder/barnehagefaglig ansvarlig for de kommunale barnehagene i Gol kommune. Gruppen valgte en demokratisk modell for prosjektarbeidet. Gruppen har hatt møter ca. hver 6. uke og ca. 4 timer hver gang. Møteleder var lokal prosjektleder Wenche E. Olsen. Prosjektgruppemøtene har fungert godt, til tross for at gruppen har vært stor, og drøftingene til tider krevende. Det har ikke vært utskifting av prosjektgruppens medlemmer og godt oppmøte under møtene.

Følgende har sittet i prosjektgruppen:

- Wenche E. Olsen, leder, avdelingsleder Gol barnehage, Gol
- Ingebjørg By Teigen, rektor, Gol
- Grete Tandberg Fosshagen, konsulent skole, Hol
- Karin Heiene, pedagogisk rådgiver barnehage og skole, Ål
- Gunn Berit M. Nergård, kultur- og oppvekstsjef, Hemsedal

- Marry Viljugrein, ledende helsesøster i Hemsedal, rep. helsestasjonene Hallingdal
- Marit Fauske Bjerkan, barnehageleder, Hemsedal
- Oddvar Øen, rektor, Nes
- Anne Lene T. Sauthon, assisterende rektor, Flå
- Gry Elisabeth Bjerknes, leder PPT og OT for nedre Hallingdal IKS (vara for Vigdis Melvold)
- Vigdis Melvold, ansvarlig for oppfølging av prosjektet, PPT og OT for nedre Hallingdal IKS
- Lennart Artmann, leder PPT Ål og Hol
- Leni Østvik, ansvarlig for oppfølging av prosjektet, PPT Ål og Hol (vara for Lennart Artmann)

Under samlingene har hver barnehage og skole stilt med minst en ressursperson. Det har alltid vært styrer/daglig leder / rektor / inspektør, samt en eller flere pedagogiske ledere og lærere. Ressurspersonen el. gruppa hadde som oppgave å delta på samlingene, videreformidle det teoretiske kunnskapstilfanget til resten av personalgruppa ved den enkelte barnehage / skole og drive utviklingsarbeid som involverte samtlige ansatte i barnehagen / skolen knyttet til innhold og gjennomføring. For oversikt over hvem som har hatt rollen som ressurspersoner, vises det til kommunenes egne rapporter for steg 2.

I tillegg til felles samlinger og felles planleggingsdager er det avholdt kursdager i kommunal / regional regi.

Alle kommunene har utarbeidet felles handlingsplaner for alle barnehager / skoler involvert i steg 2, i tillegg til at hver barnehage og skole har hatt som mål å utvikle og drive eget utviklingsarbeid. Prosjektleder ved Statped har veiledet på kommunenes handlingsplaner, ikke på hver virksomhets egne handlingsplaner.

7 Økonomi

Styringsgruppen har hvert år (fra 2011) søkt om å få dekket utgifter til gjennomføringen fra Hallingdal sin tildeling av fornying og utviklingsmidler fra Fylkesmannen i Buskerud – spesielle skjønnsmidler. Prosjektets søknader har blitt støttet av rådmannsutvalget, og gruppen med ordførere har innvilget midlene. Dette er ca. halvparten av tildelingen til region Hallingdal. Prosjektet har til sammen fått kr. 650.000 til steg 2.

I tillegg har prosjektet søkt om spesiell støtte fra opplæringsmidlene til Fylkesmannen. Dette har ikke blitt innvilga for steg 2.

Gjennomføring av prosjektet utover samlinger og gjennomføring av prosjekt- og styringsgruppemøter er for den enkelte barnehage, skole, PPT og helsestasjon gjennomført innenfor ordinære budsjetttrammer³.

Alle involverte grupper har også brukt ordinære opplæringsmidler innenfor eget budsjett.

Den økonomiske støtten har stort sett vært brukt til gjennomføring av seminarer, forelesere utenom ansatte fra Statped, prosjekt- og styringsgruppemøtene og opphold- og reise til prosjektmedarbeidere fra

---

³ Budsjett for 2013 og 2014, vedlegg nr. 3 a - b

Statped. Fra 2014 dekker Statped alle utgifter for sine egne ansatte. Prosjektleder i Hallingdal har hele tiden brukt av sin ordinære arbeidstid. Statped dekker alle lønnsmidler til sin egen prosjektansvarlig og sine ansatte som er brukt som forelesere.

Regnskap for 2013 og 2014 viser ikke hva den enkelte barnehage, skole, alle samarbeidsparter og kommuneadministrasjonene har brukt av egeninnsats og andre kompetansemidler⁴. Dette er tatt med i budsjettene for å dokumentere bruk av egeninnsats og ordinære budsjettmidler (se vedlegg nr. 2 a-b).

8 Oppsummering av resultater

8.1 Resultatmål

8.1.1 Snittalder for tilmelding til PPT er lavere enn pr. 1. januar 2011?

Det er ikke registrert vesentlig endring innenfor dette målet foreløpig.

8.1.2 Det er utarbeidet en forpliktende kommuneplan med rutiner for overgang barnehage – skole. Kommunal plan for overgang barnehage – skole blir politisk behandlet i løpet av 2014

Alle de seks kommunene i Hallingdal har vedtatt en forpliktende plan for overgangen mellom barnehage og skole. Alle har også hatt planen til politisk behandling. Den siste ble behandlet i februar 2015.

8.1.3 Spes.ped.-permen er revidert i forhold til overgang barnehage-skole innen desember 2014

Spes.ped.-permen er revidert, og den blir lagt inn som digital mappe tilgjengelig for hele Hallingdal i løpet av 2015. Arbeidet med revidering er gjennomført av leder for PPT for Ål og Hol, leder for PPT og OT for nedre Hallingdal, oppvekstsjef i Hemsedal og barnehageleder i Hemsedal.

8.1.4 Overgang fra barnehage til skole for skolestartere med særskilte behov blir gjennomført slik det er beskrevet i spes.ped.permen.

Dette blir gjennomført.

8.2 Ressursgruppen

Ressurspersonene i prosjektets steg 2 har vært ledere i barnehage / skole samt ped.ledere / barnehagelærere og lærere. Disse personene ble enten valgt ut eller de ønsket det selv. Ressurspersonene har vært organisert inn i en eller flere kommunale arbeidsgrupper.

På grunn av ulik størrelse og sammensetning på hver av de 6 kommunene i Hallingdal, har også ressurspersonene blitt organisert i grupper ulikt fra kommune til kommune. De fleste har valgt å ha en «storgruppe» bestående av alle ressurspersonene i kommunen. Denne storgruppen har enten vært den styrende gruppen som har jobbet med kommunens plan for overgang eller fungert som en referansegruppe for underordnede grupper. I de største kommunene har ressurspersonene stort sett blitt organisert inn i

---

⁴ Regnskap for 2013 og 2014, vedlegg nr. 4 a - b

undergrupper som har jobbet med hvert sitt tema i forhold til utviklingen av en kommunal plan for overgangen. For grundigere oversikt over organisering av ressurspersonene og arbeidet med innholdet i prosjektets steg 2 vises det til de kommunale rapportene for steg 2⁵.

Ressurspersonene har stort sett forholdt seg til to overordnede oppgaver; for det første implementere den teoretiske kunnskapen fra samlingene i egen virksomhet og drive barnehagens / skolens utviklingsarbeid, og det andre har vært å utvikle en ny kommunal plan for overgangen fra barnehage til skole .

Det at ressursgruppen har inkludert både ledere og pedagogisk personale har bidratt til å styrke og avlaste styrer/daglig leder/rektor som ansvarlig for barnehagens/skolens utviklingsarbeid, samtidig som det har vært med på å tydeliggjøre ansvarsfordeling i barnehagen/skolen og skape en trygghet i ledergruppene.

Det har vært avgjørende at ledere har vært en del av barnehagens / skolens / kommunens ressursgruppe(r). De er avgjørende for å sette retningen for utviklingsarbeidet.

Skoler og barnehager hvor det har vært utskifting av ledere og ressurspersoner i løpet av prosjektperioden har i mindre grad lyktes med å implementere fagstoffet fra samlingene og drive eget utviklingsarbeid basert på temaene fra samlingene. Evalueringen av steg 2 viser at det er av avgjørende betydning at rektor / styrer / daglig leder er involvert i prosjektet gjennom å delta på alle samlinger og lede eget utviklingsarbeid, og ikke delegere dette til andre ressurspersoner ved virksomheten. Det vises det til de kommunale rapportene for steg 2 for å se hvordan dette har fungert i hver kommune (se vedlegg nr. 4-9).

8.3 Arbeid med handlingsplanene

Alle virksomheter (barnehage / skole) har laget handlingsplaner for virksomhetens utviklingsarbeid med mål for perioden, tiltak for å nå målene, tidsfrister og hvem som har hatt ansvar. I tillegg har ressurspersonene i form av «storgruppe» eller arbeidsgrupper utarbeidet en felles kommunal handlingsplan.

Det er langt større andel av ansatte med pedagogisk utdanning ansatt i barnehagene enn i skolene som synes det stemmer svært godt eller godt at de har blitt involvert i utformingen av handlingsplanene, totalt svarer 80 % at dette stemmer svært godt eller godt. Av ansatte med pedagogisk utdanning i skole mener 50 % det samme. Tilsvarende er svarbildet når det kommer til å se sammenhengen mellom mål i handlingsplanene og forbedringer av praksis som virksomheten har gjort. Det er langt større andel av ansatte med pedagogisk utdanning ansatt i barnehagene enn i skolene som synes det stemmer svært godt eller godt at de ser sammenhengen mellom mål i handlingsplanen og praksisforbedringer i egen virksomhet. Totalt svarer 80 % at dette stemmer svært godt eller godt. Av ansatte med pedagogisk utdanning i skolen mener 45 % det samme.

Barnehagene i Hallingdal har benyttet seg av handlingsplan som redskap for eget utviklingsarbeid siden oppstarten av steg 1 i 2010. De opplever at de har fått et godt redskap for å arbeide med utviklingsarbeid gjennom systematisk bruk av handlingsplaner til hvert tema.

---

⁵ Kommunale rapporter, vedlegg nr. 5 - 10

Skolene har valgt at det er ressursgruppa ved hver skole som har vært involvert i utviklingen og gjennomføring av handlingsplanene. Dette kan være noe av forklaringen bak ståstedsanalysens tall som viser at kun 45 -50 % av ansatte med pedagogisk utdanning i skolen synes det stemmer at de er blitt involvert i skolens utforming av handlingsplanen og at de ser sammenheng mellom mål i skolens handlingsplan og de praksisforbedringer som er gjort. En annen faktor kan være at det var urealistisk å ha som mål at alle lærerne fra 1. -4. trinn skulle delta i utarbeiding og gjennomføring av handlingsplanen. Gruppa ble for stor, og opplevdes mindre aktuelt hos lærere i 3. og 4. trinn.

I tillegg ble det tidlig tydelig at hovedfokuset for prosjektets steg 2 ble å utarbeide en ny kommunal plan for overgangen barnehage – skole. Det ble førende for hele planarbeidet og da innholdet i handlingsplanene, og med det hvem som ble direkte involvert i utviklingen av handlingsplanen. Samtidig har felles kunnskapsinnlæring spesielt for personalet i barnehage og skole vært veldig viktig for utvikling av innholdet i de nye kommunale planene for overgangen.

Ressurspersonene mener at det var veldig positivt å bruke siste del av dag 3 på samlingene til å starte opp arbeidet med handlingsplanen. Denne tiden ble brukt til å sette opp en felles handlingsplan for barnehagene og tilhørende skoler, og ble et viktig felles møtepunkt mellom ressurspersoner fra barnehagene, skolene, PPT og helsestasjon. Både ressurspersoner i barnehage og skole opplever det som svært positivt å utvikle en felles handlingsplan for barnehage og mottakende skole. Dette har «tvunget fram» og vært en viktig pådriver til et samarbeid som har bidratt til å avklare forventinger og bli kjent med hverandres praksiser. De opplever også at det har vært nyttig å ha felles handlingsplanmål jobbe mot, og at dette har hatt betydning for økt felles forståelse for helhet i det pedagogiske innholdet i barnehage og over i skole.

8.4 Utviklingsarbeidet og ressurspersonenes rolle

Totalt 60 % av alle som har besvart ståstedsanalysen mener at det stemmer svært godt eller godt at målene virksomheten har satt for å bedre praksis har vært gode. Ansatte med pedagogisk utdanning i barnehager mener dette stemmer bedre (80 %) enn ansatte med pedagogisk utdanning i skolen (46 %).

84 % av ansatte med pedagogisk utdanning i barnehagen opplever seg involvert i barnehagens utviklingsarbeid i tilknytning til prosjektet. 41 % av ansatte med pedagogisk utdanning i skolen mener dette stemmer svært godt eller godt. 54 % av ansatte med pedagogisk utdanning og 39 % av de som er ansatt som assistent i barnehagen mener at teorien fra samlingene har blitt formidlet videre til personalet på en god måte. 17 % av lærere, inspektører og lignende mener dette stemmer godt eller svært godt.

De fleste mener at det kunne vært avsatt mer tid til å drøfte hvordan praksisen kan endres i forhold til teorien som har vært presentert på samlingene. Omfanget av teori på samlingene ble for stort og omfattende til den tiden som var avsatt for utviklingsarbeidet ved skolene. Ledere ved skolene var ikke klar over omfanget og behov for tilstrekkelig med avsatt tid til drøftinger og videreformidling ved oppstarten av prosjektet. Dermed var det heller ikke avsatt tilstrekkelig med tid til utviklingsarbeidet i steg 2. Behovet for å sette av tilstrekkelig tid og finne arenaer for å inkludere assistentene har også vært en utfordring for barnehagene.

Det var også muligens for mange tema for ressurspersonene til å videreformidle stoffet til kollegaene. Det var ikke godt nok presisert at det var viktig å velge ut fagstoffet fra samlingene ut i fra hva ståstedsanalysene viste var viktige innsatsområder for praksisforbedring ved egen virksomhet.

Enkelte av ressurspersonene har ikke følt seg komfortable med oppgaven i å videreformidle for egne kollegaer. De fleste skolene har hatt flere prosjekter gående parallelt med dette prosjektet, og dette har vært krevende for mange skoler.

Et klart flertall mener at det er rom for å prøve og å feile i skolens / barnehagens eget utviklingsarbeid, og at den nye kunnskapen gir mening i hverdagen.

8.5 Ståstedsanalyse

Det er kun utviklet ståstedsanalyser for ansatte i barnehagene og skolene. Det ble ikke utviklet ståstedsanalyser for ansatte ved helsestasjon eller PPT da de ble vurdert til å være for få. Ståstedsanalysene ble utviklet av Anne Aglen Brendmoe, Statped, med god støtte fra prosjektgruppen for steg 2. Quest Back, en nettbasert tjeneste for utvikling og bruk av spørreundersøkelser ble benyttet som base for ståstedsanalysen. Ståstedsanalysen ble gjennomført ved oppstart av prosjektets steg 2 i oktober 2012 og ved avslutningen av steg 2 i desember 2014. Begge ståstedsanalysene er blitt gjennomført innen ordinær arbeidstid.

Analyse og rapporter basert på ståstedsanalysen er utarbeidet av prosjektleder Anne Aglen Brendmoe, Statped. Ca. halvparten av de som har besvart den avsluttende ståstedsanalysen mener at det stemmer kun noe at ståstedsanalysen har vært et nyttig verktøy for utviklingsarbeid ved egen arbeidsplass og i kommunen. Likevel mener et flertall at den har synliggjort god praksis der det har vært behov for praksisendring. Ansatte i barnehagen (begge grupper) er noe mer positive til nytten av ståstedsanalysen, hvor 50 % mener at dette stemmer godt eller svært godt, mot 40 % av pedagogisk ansatte i skolen.

Ståstedsanalysene har vært noe vanskelige å besvare, spesielt for ansatte med annet morsmål enn norsk. Ansatte rapporterer tilbake at den var for tidkrevende og omfattende. I barnehager og skoler med en del nyansatte i løpet av prosjektperioden fungerte den heller ikke helt etter hensikten.

Der ståstedsanalysen fungerte etter hensikten, avdekket den både styrker og svakheter ved praksis, hva som hadde blitt utviklet positivt i løpet av prosjektperioden, hva personalet hadde og ikke hadde av kompetanse på fagområdene for prosjektet, og hvor det var godt samarbeid mellom barnehage og skole, og hvor det burde styrkes. Ståstedsanalysen vil gi et godt grunnlag for videre implementering av fagstoffet.

For Hallingdalregionen og prosjektgruppen for steg 2 var både den første og siste ståstedsanalysen et viktig verktøy for å kunne utarbeide prosjektplanen, planlegge innholdet på samlingene, og evaluere prosjektets mål, innhold og tiltak.

9 Evaluering av måloppnåelse for kommunene i Hallingdal

9.1 Hovedmål: Alle involverte bidrar til et helhetlig opplæringsløp fra barnehage til skole

De fleste som har tatt den siste ståstedsanalysen, opplever at kunnskapen om hvordan de kan bidra til å forsterke en positiv utvikling hos alle barn, har blitt styrket. 82 % svarer at det stemmer at de har lært mye nytt gjennom dette prosjektet. Generelt opplever ansatte i barnehagene at dette stemmer bedre enn ansatte i skolen.

Involverte ansatte mener at «det å tenke et helhetlig opplæringsløp har fått en betydning hos alle ansatte og holdningene/synet på hverandre har gitt oss et bedre klima for samarbeid videre og dermed gode forutsetninger for å få til et godt opplegg.

Videre trekker de fram at fokus på økt samarbeid mellom ansatte i barnehagene og den lokale skolen(e), har bidratt til at de har fått større forståelse for hvordan barnehagen / skolen jobber. Dette har igjen ført til økt ønske om å jobbe tettere sammen for å skape en enda tryggere og oversiktlig overgang for skolestarterne.

9.2 Hovedmål: Tryggere og mer forutsigbar skolestart for det enkelte barn og deres foresatte

64 % av de som har besvart ståstedsanalysen mener at det stemmer svært godt eller godt at prosjektet har bidratt til en tryggere og mer forutsigbar skolestart for skolestarterne og deres foreldre. 20 % mener at dette stemmer noe (tallet 4 på skalaen). Generelt mener ansatte i barnehagen at dette stemmer noe bedre enn ansatte i skolen.

Alle kommunene har et større fokus på dette målet i sine nye planer for overgang barnehage – skole, og dermed ligger forholdene bedre til rette for videre arbeid med målet.

9.3 Delmål: Det er felles forståelse for at skole og barnehage bygger på hverandres arbeid med språk og sosial utvikling tilpasset det enkelte barn

Det er et klart flertall, 88 %, av de som har besvart denne ståstedsanalysen som mener at prosjektets steg 2 har bidratt til økt felles forståelse for at skole og barnehage skal bygge på hverandres arbeid knyttet til barns språkutvikling og sosiale utvikling.

Ansatte i barnehage og skole opplever å ha fått bedre innsyn i hverandres arbeidskrav og metoder. Dette gjelder særlig under samlingene og felles arrangerte møter for barnehagelærere og lærere i prosjektperioden. Gjennom hospitering har lærere sett mer av hvordan barnehagen jobber med språkutvikling hos hvert enkelt barn, blant annet i måltidsituasjonene, og barnehagelærere har sett mer av hvordan bokstavninlæringen skjer i første klasse. Lærere har fått innblikk i hva barnehagen legger vekt på i sin språkopplæring, og som de kan bygge videre på med skolestarterne i første klasse.

Flere kommuner har hatt et systematisk samarbeid mellom ansatte i barnehage og skole knyttet til Begrepsutviklingsmodellen til M. Nyborg og A. Hansen. De har laget en oversikt over progresjonen i begrepsundervisningen, slik at det er lettere for skolen å bygge videre på barnehagens arbeid knyttet til det-

te. Ansatte i barnehage og skole i disse kommunene mener også at det er økt bevissthet og samarbeid knyttet til språkkartlegging i både barnehage og skole.

9.4 Delmål: Det er felles forståelse for at skolen bygger på barnehagens arbeid med sosiale ferdigheter knyttet til det enkelte barn

Ansatte i skolen mener at de har fått større fokus på lekens betydning for utvikling av sosial kompetanse, utvikling av gode relasjoner og lekens betydning for utvikling av sosiale ferdigheter. Ansatte i skolen mener at de har fått bedre kjennskap til det arbeidet barnehagene gjør når det gjelder utvikling av sosiale ferdigheter til hvert barn. Gjennom flere møteplasser både under kursdager, samlinger, hospiteringer og felles fagmøter opplever ansatte i både barnehage og skole økt kunnskap om hverandres fagfelt. Det har ført til åpnere og tettere samarbeid mellom lærere og barnehagelærere, og det kommer barna til gode at det er et åpent samarbeid mellom barnehage og skole.

Ansatte i barnehage og skole opplever det som nyttig å ha drøftet hva Rammeplanen for barnehagen og Kunnskapsløftet vektlegger ved utvikling av sosiale ferdigheter hos skolestartere. I overgangen fra prosjekt til drift vil dette være et viktig fokusområde.

9.5 Delmål: Foreldrene er aktive i overgangsprosessen

Barnehagelærere og lærere opplever at foreldrene har blitt mer aktive i overgangsprosessen gjennom arbeidet med prosjektet. Gjennom utvikling av kommunal plan for overgangen har foreldre til skolestartere fått flere møtepunkter med ansatte i barnehage og skole, blant annet har alle kommunene innført en ordning hvor ledelse ved mottakende skole deltar på et informasjonsmøte for foreldre til skolestarterne på høsten det siste året i barnehagen før skolestart. Alle barnehagene har overgangssamtaler med foreldre til skolestartere og det blir skrevet et referat (overgangsskjema) med informasjon knyttet til skolestarten sammen med foreldrene. Skrevet underskrives av både foreldre og den ansatte som gjennomfører samtalen. Dette skrevet overleveres til skolen ved et felles møtepunkt mellom barnehagelærere og lærere / styrer og rektor. De fleste kommuner har også i denne sammenheng utarbeidet nytt samtykkeskjema der foreldre godkjenner overføring av denne informasjonen til skolen.

Økt fokus på aktive foreldre i overgangsprosessen har også ført til mer struktur i planleggingen av foreldremøter, foreldresamtaler og barnesamtaler. Blant annet har det blitt mer fokus på hva som er viktig at skolen får vite knyttet til skolestarterne, hva foreldrene bør vite om skolestart og skoleparathet, og at møter med foreldrene bør være preget av åpenhet.

I enkelte kommuner deltar også helsestasjon, PPT og Barneverntjenesten i et felles foreldremøte for skolestartere, hvor alle etater presenterer seg. Under slike fellesmøter får barnehage, skole og de andre tjenestene synliggjort at det er etablert et godt samarbeid mellom alle involverte tjenester ved overgangen.

Ansatte opplever at foreldre til skolestartere setter pris på å bli tatt med i overgangsprosessen. Foreldrene får kjennskap til skolearenaen tidlig på året det siste året barnet går i barnehagen, og vil derfor kunne bidra på en bedre måte til å trygge overgangen for barnet sitt. Noen barnehager har satt felles mål med skolestarterens foreldre slik at barnet skal være godt rustet for skolestart.

De kommunene som har satt ekstra fokus på overgangen for flerspråklige barn, har også hatt særlig fokus på foreldresamarbeidet ved overgangen for barn med flere språk enn norsk.

9.6 Delmål: Det er etablert felles forståelse for at å styrke barnets skoleparathet, det vil si å styrke barnets pågangsmot, selvtillit, nysgjerrighet, trygghet og tro på egne evner

Det er varierende fra kommune til kommune, og innad i kommunenes barnehager og skoler hvor mye det er satt fokus på dette målet i løpet av prosjektperioden. De barnehager og skoler som har jobbet med dette målet, opplever at begrepet har blitt innført og tatt i bruk i felles drøftinger både internt i virksomheten og i fellesmøter mellom barnehage og skole.

Ansatte i barnehage og skole fremhever at dette er et viktig begrep å drøfte inngående i fellesmøter mellom lærere og barnehagelærere. Et systematisk samarbeid mellom skole og barnehage er viktig for å dele en felles forståelse for hva som skal ligge i begrepet skoleparathet, og hvordan både barnehage og skole kan bidra til å utvikle dette hos alle barn, og hvordan dette arbeidet i skolen kan bygge videre på den pedagogiske måten barnehagen har brukt for å styrke barnas skoleparathet. Ansatte i barnehage mener at det har vært til nytte i dette arbeidet å få større kjennskap til Kunnskapsløftet og andre styringsdokumenter for barns læring i skolen.

Flere ansatte i skole og barnehage ønsker å sette større fokus på denne siden av læring, og sørge for kompetanseutvikling og erfaringsdeling til alle som arbeider med barn. Det er etablert fagforum for ped.ledere som arbeider med skolestarterne og lærere som arbeider med første klasse i skolen. Dette blir en viktig møtearena for dette arbeidet videre.

9.7 Delmål: Kunnskap om barnet sikres gjennom tverrfaglig samarbeid mellom involverte parter knyttet til overgang

Målet om mer aktive foreldre ved overgangen fra barnehage til skole, har også bidratt til at økt involvering av foreldrene sikrer informasjonen som gis videre fra barnehagen til skolen. Mer systematisk samarbeid mellom lærere og barnehagelærere sikrer at alle barna blir sett, og at det er lettere å ta kontakt med hverandre ved undringer knyttet til barnets utvikling og læring.

Flere av kommunene har hatt representanter fra helsestasjonen i tillegg til representanter fra PPT i en eller flere av de kommunale arbeidsgruppene som har arbeidet med utvikling av kommunal plan for overgangen barnehage – skole. Dette mener mange av de ansatte i disse kommunene har vært viktig for å styrke samarbeidet med å tilrettelegge overgangen for det enkelte barn. Terskelen for å ta kontakt med helsestasjonen eller PPT er blitt mindre.

Ansatte i barnehage og skole mener også at det har vært en styrke for samarbeidet at alle involverte aktører har møttes på felles kursdager / samlinger og hatt felles drøftinger der. Det opplevdes også som nyttig at PPT, Barnevernstjenesten og helsestasjonen presenterte seg og fortalte om etatens arbeid og ansvar knyttet til overgang fra barnehage til skole under en av samlingene.

Felles kursdagen knyttet til taushetsplikt opplevde mange lærere og barnehagelærere har vært oppklarende, og at de har forstått at de kan « snakke mer med hverandre » til barnets beste enn de var klar over før kurset. Dette har vært en styrke for å sikre kunnskapsoverføring knyttet til enkeltbarn. I etterkant av dette er det også utarbeidet tydeligere samtykkeskjemaer til bruk ved overgangen i flere kommuner.

I tillegg mener ansatte i barnehage og skole at de har lært hvilken betydning faste rutiner, tidlig involvering av aktuelle samarbeidspartnere ved undringer og bekymringer, ansvarsavklaringer og kjennskap til samarbeidspartnere, har for godt samarbeid knyttet til kunnskapsoverføring og oppfølging av enkeltbarn.

Kunnskap om barn med behov for særskilt tilrettelegging blir ivaretatt bedre gjennom kommunenes egne planer for overgangen. Planen presiserer at ansatte både fra skole og barnehage skal delta på samarbeidsmøter knyttet til overgangen, før skolestart.

9.8 Delmål: Sikre tverrfaglig samarbeid knyttet til overgang

Prosjektet har bidratt til at det er etablert flere felles møtearenaer.

Prosjektet har ført til at langt flere av de involverte parter er blitt kjent med rutiner for samarbeid med helsestasjon, PPT og barnevern. Dette opplever de som en styrke for samarbeidet generelt. Terskelen for å ta kontakt med undringer og bekymringer er lavere nå enn før prosjektet startet. Felles kompetanseheving, har ført til at de involverte opplever større trygghet i samarbeidet.

Ansatte mener at det har vært en styrke for samarbeidet at alle parter har fått større innsikt i hverandres arbeidsoppgaver. Det har gitt ansatte meningsfull informasjon for hvordan en kan dra nytte av hverandres kompetanse.

Økt samarbeid har også bidratt til bedre rutiner i den kommunale planen for overgang. Blant annet inneholder den kommunale planen faste møtepunkt mellom virksomhetene.

Det er et uttalt savn at barnevernstjenesten ikke deltok mer i prosjektets steg 2 enn det de gjorde. Opplevelsen av å ha en lavere terskel for å ta kontakt gjelder i noe mindre grad barnevernet.

9.9 Delmål: Kjennskap til tiltak på system – og individnivå for å sikre en trygg overgang for skolestartere med særskilte behov

Alle kommunene har nå innarbeidet som en del av planen for overgangen for barn med særskilte behov. Et av målene er at arbeidet med å tilrettelegge for en god overgang starter minst to år i forveien der det er behov for det. Ansatte i barnehage og skole mener det er viktig å etablere tverrfaglige møter tidlig for å kartlegge behov for tilrettelegging, både fysiske tilrettelegginger og kompetanseheving av ansatte.

En del ansatte i skolen opplever at overgangen fra barnehage til skole fikk mer fokus og førte til et tettere samarbeid med PPT og andre involverte instanser, gjennom prosjektet. Dette har bidratt til at skolen har fått et godt innblikk slik at de bedre kan sikre en trygg overgang for barn med særskilte behov.

Hallingdalsregionens «spes.ped.perm» kan med fordel bli bedre implementert i personalgruppene.

9.10 Delmål: Det er utviklet gode rutiner for informasjonsflyt knyttet til enkeltbarn og barnegrupper ved overgangen fra barnehage til skole som involverer foreldre og aktuelle samarbeidspartnere

Mange ansatte i både barnehage og skole opplevde å få mange gode tips og gode råd fra inviterte kommuner (Nes i Akershus og Trondheim kommune) som delte sine erfaringer med ressurspersonene på to av de store samlingene. Likeså var gruppearbeidene under samlingene til god støtte og hjelp, både de

kommunale og de interkommunale gruppearbeidene. Innspill fra Klepp kommune på siste samling før ferdigstilling av planen var også nyttig.

Alle kommunene har laget egen kommunal plan for overgangen hvor fokus på informasjonsflyt har vært svært viktig. Det har vært mange diskusjoner på flere plan på hvordan informasjon knyttet til enkeltbarn og grupper bør foregå. Kommunene har landet på å implementere et felles overgangsskjema /samtykkeskjema, og som de er forpliktet til å fylle ut med foresattes samtykke.

Alle kommunene har etablert møter mellom involverte ansatte i barnehage og skole tidlig i året før skolestart for å kunne planlegge og legge til rette for en god overgang for alle skolestarterne. Informasjons- overføring knyttet til enkeltbarn og grupper er vesentlig del av disse møtene.

10 Samlingenes innhold og gjennomføring

Det er blitt holdt 3 samlinger i løpet av prosjektets steg 2. Følgende har vært temaer under samlingene:

- Lekens betydning for utvikling av sosiale ferdigheter
- Foreldresamarbeid ved overgang fra barnehage til skole
- Overgang fra barnehage til skole for barn med behov for spesialpedagogisk støtte
- Språkarbeid knyttet til flerspråklige barn
- Språk-, lese- og skriveutvikling fra barnehagen og over i skolen. Tiltak og aktiviteter
- Veien til kommunal plan for overgangen barnehage – skole

De temaene som de som har besvart ståstedsanalysen mener har vært mest til støtte for barnehagens / skolens eget utviklingsarbeid er de tre første temaene på listen overfor. Henholdsvis 64 %, 63% og 62% mener at det stemmer svært godt eller godt at temaet har vært til støtte for barnehagens / skolens utvikling. Jevnt over mener ca. 22 % at det stemmer noe at temaene har vært til nytte. Dette tallet er noe høyere, ca. 33 %, for de tre siste temaene.

Alle samlinger har vært gjennomført med veksling mellom forelesninger og gruppearbeid i et 2:1 forhold. Deltakerne under samlingene rapporterer at de synes det har vært en god veksling mellom foredrag og gruppearbeid, og at de synes det har vært positivt med kommunalt, tverretattlig gruppearbeid og tverrkommunalt gruppearbeid.

Det har også vært satt av tid på alle samlingene til erfaringsdeling på tvers av barnehager og skoler fra alle kommunene i Hallingdal. Ressurspersonene rapporterer at det har vært nyttig å få delt erfaringer knyttet til arbeid i barnehagene, skolene, PPT og helsestasjon og etablere kontaktnett på tvers av dalen slik at det er blitt lettere å kontakte hverandre for å søke råd og tips.

Det er bygd opp felles permer/mapper på nett med alt innholdet fra samtlige samlinger under steg 2 der en kan repetere kunnskapen som er gjennomgått på samlingene.

11 Helsestasjon

Involverte helsesøstre opplever seg involvert lokalt og at de er blitt mer synlige i de lokale planene angående overgang barnehage – skole. Lokale rutiner er nedskrevet og i noen kommuner har helsesøster blitt med på foreldremøter/ møter med barna i barnehagen, som de ikke var med på tidligere. Helsesøstrene opplever å ha fått et tettere samarbeid med ansatte i barnehage og skole, siden de har blitt bedre kjent som følge tiltak gjennomført i regi av prosjektet.

Helsesøstrene opplever at hovedfokus har vært på barnehage – skole. Og på en del forelesninger har de lurt på «Hva gjør jeg her?» De faglige temaene har vært pedagogisk retta. De opplever å sitte igjen med et større helhetsbilde, men skulle ønske forelesningene som de deltok på hadde vært mer komprimerte. Det er et vanskelig dilemma å delta på samlinger / kurs som ikke har direkte betydning for dem, da det ikke settes inn vikarer mens de er på kurs.

Helsesøstrene opplever at de sitter igjen med kunnskap om barnehagens og skolens måte å jobbe på, og ser at de kan mye. De etterspør forelesninger med mer helsefaglige foredragsholdere/ tema, så ansatte i skolen/ barnehagen kunne fått større innsikt i arbeidet som gjøres på helsestasjonen og viktige tema for helsesøstre i forhold til skolestart. De mener at ansatte i skole / barnehage har kun hørt litt om det praktiske arbeidet som gjøres på helsestasjonene, og temaene helsesøstre er innom ved skolestartundersøkelsen.

12 PPT

PPT har under steg 2 hatt rollen som drøftingspart overfor ressursgruppene i hver kommune som hadde som ansvarsområde å utvikle kommunens plan for overgang barnehage – skole. PPT bidro for det meste med råd og kompetanse til utviklingen av planene i forhold til barn / elever med spesialpedagogiske behov.

Lederne ved begge PPT-kontorene i Hallingdal har vært aktivt deltakende i evaluering og videreutvikling av «spes.ped-permen» for Hallingdal.

PPT har hatt positivt utbytte av å være deltakende. Det omfatter også møter og samarbeid mellom de to involverte PP-tjenestene under samlingene.

13 Barnevernstjenesten

Barnevernstjenesten presenterte seg under en av samlingene, ellers har ikke barnevernstjenesten deltatt i prosjektets steg 2.

14 Kritiske suksessfaktorer

Det har vært avgjørende for dette prosjektet at ansatte med beslutningsmyndighet har sittet i prosjektgruppen. Det har gjort prosjektgruppen handlekraftig. De med ansvar og myndighet overfor kommunens / barnehagenes / skolens utviklingsarbeid knyttet til steg 2 har vært sterkt involvert både i prosjektets overordnede mål og gjennomføring, og i utviklingsarbeidet i de ulike kommunene. De kommunale lederne for de involverte kommunene har vært tett på kommunens utviklingsarbeid gjennom hele prosjektperioden og vært en støtte og pådrivere overfor styrere / daglig ledere / rektorer i de enkelte barnehagene og skolene og det felles kommunale utviklingsarbeidet med kommunal plan.

Innholdet i forelesningene har vært nyttige og gode, og disse har vært til stor hjelp i utviklingen av lokale overgangsplaner. Det faglige innholdet har bevisstgjort nødvendigheten av å ha en plan.

Flere ressurspersoner med på samlingene ville styrket implementeringen av ny kunnskap og gjort delingen lettere. Men det ville vært krevende å finne tilstrekkelig med vikarer for de som deltar på samlingene.

Ressurspersonene, spesielt de fra skolene, burde ha fått et «innføringskurs» knyttet til deres rolle og oppgaver i forhold til dette prosjektet. Skolene i større grad enn barnehagene har stevet med å få delt kunnskapen fra samlingene med lærere og andre ansatte som ikke har deltatt på samlingene. Dette viser også ståstedsanalysen, da færre lærere enn barnehagelærere mener at de har fått innblikk i teorien fra samlingene.

Assistentgruppen har etterspurt flere kurs som de kunne delta på. Enkelte kommuner har tatt eget initiativ til slike ekstra kurs som supplement for alle ansatte i barnehagen / skolen.

Grundig forarbeid og informasjonsdeling i god tid før oppstart av prosjektet er viktig for å skape engasjement og ønske om å delta i prosjektet.

Det er avgjørende tidlig å få avsatt nok tid i årsplanene til å arbeide med utviklingsarbeid.

Minst ett av temaene under en av samlingene burde ha vært mer direkte knyttet til arbeid og fokus for helsesøstres arbeid med skolestarterne. Samtidig er det krevende å finne tema som vil oppleves som nyttig og konkret i forhold til eget arbeid, når faggruppene er mange og sammensatte.

Lederstøtteprogrammet for ledere i skole og barnehage som nå er etablert i Hallingdal vil forhåpentligvis være en positiv faktor for gjennomføring av neste steg i Felles løft for tidlig innsats, og for andre utviklingsarbeid i regionen.

15 Fra prosjekt til drift

Den kommunale planen for overgang vil sikre videre fokus på lokalt utviklingsarbeid basert på behov for kompetanseheving og praksisendring hos ansatte i barnehagene og skolene knyttet til overgang barnehage – skole.

Særlige temaer som er naturlige å sette fokus på i det videre arbeidet med overgangen er:

- Skoleparathet
- Flerspråklige barn
- Barn som ikke går i barnehage – hvordan inkludere disse i planene
- Forberedende matteopplæring
- Den første lese-skriveopplæringen
- Psykososialt miljø. Barnehagene er nå i gang med å utvikle en regional plan for antimobbearbeid. Denne planen kan med fordel etter hvert utvides til å være en felles plan for både barnehage og skole.

I arbeidet med disse temaene blir det viktig å sette fokus på det helhetlige pedagogiske arbeidet fra barnehage til skole. Faggrupper og faglige forum blir viktige arenaer for dette arbeidet.

Erfaringer i prosjektet viser viktigheten av å lage handlingsplaner. Dette vil fortsatt benyttes som verktøy for systematisk kompetanseheving og praksisheving i henhold til mål for det lokale utviklingsarbeidet. Handlingsplanene sendes inn til kommunale ledere, slik at utviklingsarbeidet fortsatt følges systematisk opp fra kommunenivået. Årshjulet som er utarbeidet for å gjennomføre det systematiske arbeidet ved overgangen mellom barnehage og skole vil være med på å få arbeidet fra prosjekt til drift.

Det blir dannet faste nettverksgrupper for lederne i barnehagene og skolene framover på tvers av kommunene, i tillegg til utviklingsgrupper innad i barnehagene / skolene. Dette vil være med på å styrke samarbeidet etter at prosjektperioden er over.

Utviklingsarbeid, faglige samlinger for ansatte i barnehagene og skolene og felles møtepunkter på tvers av kommunene vil bli organisert av skole- og barnehagefaglige ansvarlige fra hver kommune i Hallingdal. Årlig evaluering av overgangsplanen er også et fast møtepunkt som vil styrke både videre utvikling og samarbeid på tvers i den enkelte kommune.

Barnehagefaglig / skolefaglig ansvarlige har en stor oppgave som pådrivere og har ansvar for å hjelpe alle barnehagene og skolene å få satt prosjektet inn i vanlig drift. Kommun nivået og leder i hver barnehage og skole har sammen ansvar for at kunnskapen gitt i prosjektet Felles løft for tidlig innsats steg 2 blir gitt videre til nyansatte pedagoger og fagarbeidere / assistenter.

Felles løft for tidlig innsats i Hallingdal går videre i steg 3 skole. Prosjektperioden for steg 3 er januar 2014 til desember 2017.

16 Vedlegg 1 - 12

Vedlegg 1: Sluttståstedsanalyse for Hallingdal

Vedlegg 2: Prosjektplan Felles løft for tidlig innsats steg 2 overgang barnehage – skole

Vedlegg 3 a: Budsjett 2013

Vedlegg 3 b: Budsjett 2014

Vedlegg 4 a: Regnskap 2013

Vedlegg 4 b: Regnskap 2014

Vedlegg 5: Sluttrapport fra Hol kommune

Vedlegg 6: Sluttrapport fra Ål kommune

Vedlegg 7: Sluttrapport fra Gol kommune

Vedlegg 8: Sluttrapport fra Hemsedal kommune

Vedlegg 9: Sluttrapport fra Nes kommune

Vedlegg 10: Sluttrapport fra Flå kommune

Vedlegg 11: Delrapport steg 2 overgang barnehage - skole

Vedlegg 12: Oversikt over innhold på samlingene